

Mikołaj Chaustowicz

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-3007-0603

Рукапісы “пінскае шляхты”

Літаратурная спадчына Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (1808–1884), бадай, як аніводнага іншага беларускамоўнага літаратара XIX стагоддзя прыцягвала ў XX стагоддзі ўвагу як даследнікаў, так і выдаўцоў. Апошнія (напр., Вацлаў Іваноўскі і суполка “Загляне сонцэ и ў нашэ ваконцэ”) ужо напачатку сваёй дзейнасці надрукавалі чатыры асобныя кніжкі ў серыі “Беларускія песняры” (“Rap Tadeusz, po-polsku napisał Adam Mickiewicz. Na białoruskuju hutarku pierawiarnuį Wincuk Marcinkiewicz”, Pieciarburh 1907; “Hapon: Apowieść białaruskaja Wincuka Marcinkiewicza”, Pieciarburh 1907; “Wieczarnicy Wincuka Dunin-Marcinkiewicza”, Pieciarburh 1909; “Ščeroŭskije dažynki. Kupaha, apowieści Wincuka Marcinkiewicza”, Pieciarburh 1910) Беларускага Дудара.

Здавалася, справа выдання і вывучэння даробку літаратара XIX стагоддзя будзе актыўна развівацца. Аднак, нягледзячы на тое, што ў 1918 г. былі апублікаваныя ў перыёдыцы, а пазней і ў зборніках сцэнічных твораў ці не самыя значныя ягоныя творы (“Залёты”¹ і “Пінская

¹ Наум Прыгаворка (Вінцук Дунін-Марцінкевіч), *Залёты: Сьмяхотная штука у 3-х дзях*, “Вольная Беларусь” 1918, № 10–12 (24 сак., 31 сак., 7 крас.); Наум Прыгаворка (Вінцук Дунін-Марцінкевіч), *Залёты: Сьмяхотная штука у 3-х дзях* [у:] *Зборнік сцэнічных твораў*, спытак 1: *Камэдый і вадэвілі*, Менск 1918, с. 77–113.

шляхта”²), падрыхтаваць томік выбранага Інстытут літаратуры Акадэміі навук з прычыны складанай грамадска-палітычнай атмасферы ў краіне змог толькі ў 1940 г. (серыя “Школьная бібліятэка”, складальнік Васіль Барысенка)³.

І толькі ў пасляваенны час увага да творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча павялічылася: пачалі публікавацца як гісторыка-літаратурныя даследаванні, так і зборнікі выбраных твораў⁴. У апошнія дзесяцігоддзі XX стагоддзя асабліва шмат у кірунку навуковага прыбліжэння асобы і спадчыны Беларускага Дудара зрабілі Генадзь Кісялёў і Язэп Янушкевіч. Спачатку, хоць і ў выдавецтве “Мастацкая літаратура”, але падрыхтаваны шмат у чым паводле патрабаванняў навуковае эдыцыі, выйшаў з друку зборнік амаль усіх вядомых на той час твораў песняра⁵, а да 200-х угодкаў з дня ягонага нараджэння – фактычна поўнае выданне тэкстаў (польскамоўных і “на пінскім дыялекце” – у двух версіях: арыгінале і перакладзе)⁶. Крыху псавала агульнае ўражанне (як на навуковае выданне!) патрыятычна-публіцыстычны пафас прадмовы і каментароў⁷ (а таксама поўная адсутнасць каментароў у другім томе) ды частковая мадэрнізацыя арыгінальных тэкстаў. Памылак расчытанна, на шчасце, няшмат. Зрэшты, калі ў Сеціве з’явіліся электронныя версіі першавыданняў і нават аднаго рукапісу В. Дуніна-Марцінкевіча, дык сённяшні даследнік можа і не звяртацца да друкаваных узнаўленняў XXI стагоддзя. Крыху горш з тэкстамі, якія ўсё яшчэ застаюцца маладаступнымі. І не толькі для заўзятых аматараў беларускага прыгожага пісьменства,

² В. Марцінкевіч (Наум Прыгаворка), *Пінская шляхта: Фарс-водэвіль у 1-й дзеі*, “Вольная Беларусь” 1918, № 30–31 (3 вер., 15 вер.); В. Дунін-Марцінкевіч, *Пінская шляхта: Фарс-водэвіль у 1 дзеі* [у:] *Сцэнічныя творы*, Кніжка 1, Менск 1923, с. 42–60.

³ В. Дунін-Марцінкевіч, *Выбраныя творы*, Мінск 1940, 125 с.

⁴ Гл.: Т. Махнач, *Дунін-Марцінкевіч Вінцэнт: Бібліяграфія* [у:] *Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік у 6 тамах*, т. 2, Мінск 1993, с. 409–415.

⁵ В. Дунін-Марцінкевіч, *Творы*, уклад, прадм. і камент. Я. Янушкевіча; рэц. Г. Кісялёў, Мінск 1984.

⁶ В. Дунін-Марцінкевіч, *Збор твораў у 2 т.*, т. 1: *Драматычныя творы, вершаваныя апавесці і апавяданні*, уклад. з тэксталагічнай падрыхтоўкай, прадмова, пераклады і каментарый Я. Янушкевіча, навук. рэд. Г. Кісялёў; т. 2: *Вершаваныя апавесці і апавяданні, вершы, публіцыстыка, лісты і пасланні, пераклады, Dubia*, Мінск 2007–2008.

⁷ На жаль, гэта наш агульны недахоп, не толькі канкрэтных гісторыкаў літаратуры, але і ўсяго беларускага літаратуразнаўства.

але нават і для прафесійных даследнікаў. Напрыклад, рукапіс “Пінскае шляхты”⁸ наўрад ці ў хуткім часе стане даступны кожнаму, хто карыстацца інтэрнэтам і ўмее шукаць электронныя рэсурсы.

Той факт, што беларускія гісторыкі літаратуры і беларуская дзяржава не бачылі патрэбы і не знайшлі магчымасці падрыхтаваць факсімільнае выданне “Пінскае шляхты”, сведчыць не толькі пра адсутнасць традыцыі. У сярэдзіне 1980-х гг. у друку няраз гучалі галасы пра неабходнасць узнавіць у выглядзе факсімільнага ўсю беларускую літаратурную спадчыну. Аднак зроблена было вельмі мала. І нават юбілейныя мерапрыемствы ў сувязі з угодкамі В. Дуніна-Марцінкевіча не сталі нагодаю дзеля факсімільнага публікацыі славутае камедыі: усё ж чатырох старонак рукапісу твора, змешчаныя ў шыкоўным фотаальбоме⁹, яўна недастаткова і для даследнікаў, і для аматараў.

Маем надзею, што ў прынцыпе нескладаная для сучасных выдавецтваў задача некалі будзе выкананая. Аднак застаецца праблема навуковага выдання тэксту “Пінскае шляхты”¹⁰. Твор, напісаны паўтара стагоддзя таму ў форме стылізацыі палескіх гаворак, патрабуе філалагічнага каментару. Не прэтэндуючы на грунтоўнасць, мы ўсё ж паспрабуем даць гісторыка-літаратурны каментар, амаль не краваючы моўных асаблівасцяў тэксту. Але найперш пастараемся падаць усе даступныя сёння звесткі пра кола з’яў і праблемаў, звязаных гісторыяй напісання і публікацыі “Пінскае шляхты”.

Годам напісання твора лічыцца 1866-ы. Гэта амаль агульнапрынята ў літаратуразнаўстве, хоць прамых сведчанняў, што “Пінская шляхта” напісаная якраз у гэтым годзе, і няма: ні ў адзіным захаваным рукапісе, ні ў першапублікацыі, якая была падрыхтаваная на падставе іншага рукапісу, дата не пададзеная. За аснову датавання ўзятае

⁸ Lietuvos valstybės istorijos archyvas, LVIA, f. 1135 [Виленское общество любителей наук], ар. 10 [Ян Карлович], в. 219 [Записи белорусских народных песен, пьесы, пазэмы, пасловиц и др. (Кривицкие песни, пьеса Пинская шляхта, поэма Тарас на Парнасе)]. Записаны Э. Еленьской-Дмоховской, Э. Свежинской, Я. Карловичем, и др. в Мозырьском, Новогрудском и Речицком пов. Белорус. яз.], 1. 30–46.

⁹ *Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч: Фотаальбом*, уклад. і аўтар тэксту Ф. Ястраб, Мінск 2008, с. 72–75.

¹⁰ Адзначым вялікі ўклад у справу тэксталогіі “Пінскае шляхты”, які зрабіў Я. Янушкевіч, але тут усё яшчэ застаецца нявырашаным шэраг праблемаў.

паведамленне Аляксандра Ельскага ў варшаўскай газеце “Chwila” за 16/28 студзеня 1886 г.:

W roku 1866: <...> c) Marcinkiewicz Wincenty napisał komediijkę jednoaktową p.t. Pińskaja szlachta. Utwór ten nie wydany pozostaje w rękopiśmie w tece pośmiertnej autora, u rodziny¹¹.

У 1892 г. гэтая дата была паўтораная А. Ельскім у VII томе „Wielkiej Encyklopedii powszechnej Ilustrowanej”. Праўда, тут з’явіліся таксама істотныя ўдакладненні адносна мовы:

W roku 1866: <...> c) Marcinkiewicz Wincenty napisał w języku ludu pow. pińskiego komediijkę jednoaktową p. t. “Пинская шляхта”, utwór ten, nie wydany, znajduje się w zbiorze piszącego¹².

Цікава, што ў першай друкаванай згадцы пра “Пінскую шляхту” (нататка складзеная рэдакцыяй газеты “Край” “на аснове падрабязнай біяграфіі В. Дуніна-Марцінкевіча, прысланай Аляксандрам Ельскім”¹³) няма дакладнае даты напісання:

Od r. 1863 Marcinkiewicz całkiem się usunął do swojej zagrody. Pisać nie przestał, ale publicznie już nie występował. Obcował niemal wyłącznie z ludem i przyrodą. Kilka prac jego z tego czasu (jak np. „Zaloty”, wodewil w mieszanej białorusko-polskiej mowie, „Pinskaja szlachta” po białorusku), posiada w swych zbiorach p. Aleksander Jelski (Zamość pod Mińskiem)¹⁴.

Зрэшты, у нас няма пэўнасці, што рэдакцыя “Краю” дакладна ўзнаўляла, а не адвольна пераказвала фрагменты “z obszernej <...> biografji”, бо ў пазнейшым, напісаным па-беларуску (sic!) у 1909 г. У Замосці „Uspaminku ab Wincentym Duninie-Marcinkiewicz, Biełaruskim pisacielu i autoru”, А. Ельскі, датычна году напісання, паўтарае фактычна тое,

¹¹ A. Jelski, *Słowo o materiałach służących do badań gwary, etnografii i literatury białoruskiej*, „Chwila” 1886, nr 21.

¹² A.J. , *Białoruska literatura i bibliografia [y:] Wielka Encyklopedia powszechna Ilustrowana*, t. VIII, Warszawa 1892, s. 653.

¹³ Г. Кісялёў, *Некролог у “Краіну” [y:] Пачынальнікі: З гісторыка-літаратурных матэрыялаў XIX ст.*, уклад. Г. Кісялёў, 2-е выд., Мінск 2003, с. 162.

¹⁴ eli, *Pieśniarz białoruski*, „Kraj” 1885, nr 10.

што занатаваў пра “Пінскую шляхту” ў сваёй бібліяграфіі: “Pinskaja ślachta’, komedja, napisana w r. 1866 po polsku i w narzeczu pińskim”¹⁵.

Звернем увагу: назва твора ўсюды падаецца А. Ельскім ў няпольскім варыянце. Асабліва цікава тое, што ў найбольш “дакладным” энцыклапедычным выданні захаванае нават кірылічнае напісанне тытула. Пэўна, так і было ў арыгінале, а г. зн. рукапіс, які меў літаратар з Замосця, быў кірылічны. Пэўныя пытанні выклікаюць сцвярджэнні А. Ельскага пра мову “Пінскае шляхты”: усе чатыры ягоныя допісы розныя: “па-беларуску” (1885), без паказання мовы (1886), “мова люду Пінскага павета” (1892), “па-польску і пінскім дыялектам” (1909). Магчыма, апошні варыянт у А. Ельскага гучаў як “па-расейску і пінскім дыялектам”, але быў праз няўважлівасць ці неразуменне зменены ўжо Ю. Галомбкам.

Варта спыніцца яшчэ на адным гісторыка-літаратурным пасажы А. Ельскага. У 1885 г. (да 10/22 сакавіка) ён (больш дакладна: рэдакцыя “Крају” на падставе “obszernej <...> biografji”) піша ў некралогу, што арыгінал камедыі знаходзіцца ў Замосці пад Мінскам. Праз некалькі месяцаў (студзень 1886 г.) у друку ім сцвярджаецца, што арыгінал нібыта ўжо ў Люцынцы, у сям’і. А праз пяць гадоў (у 1892 г.) – зноў у А. Ельскага.

Гісторыкі літаратуры гэтыя “перамяшчэнні” рукапісу тлумачылі наступным чынам:

Адразу пасля смерці пісьменніка ў Люцынку з Ігуменскага павета наведваўся знаёмы або нават прыяцель Дуніна-Марцінкевіча, заўзяты аматар беларушчыны і сам беларускі пісьменнік Аляксандр Ельскі, які добра разумеў гістарычнае значэнне творчасці Беларускага дудары і, трэба думаць, з хваляваннем зазірнуў у куфар, пра які ўспамінаў Ядвігін Ш. Ён здолеў ацаніць вартасць такіх недрукаваных твораў пісьменніка, як “Пінская шляхта” і “Залёты”, і ў сваёй беларускай бібліяграфіі, апублікаванай ў студзені 1886 г., спецыяльна адзначыў, што рукапісы гэтых твораў захоўваюцца “ў пасмяротным партфелі (архіве. – Г.К.) аўтара, у сям’і”. Гэта бібліяграфія, відаць, добра-такі заляжалася ў рэдакцыі ў рэдакцыі варшаўскай газеты “Хвіля”, таму што значна раней, у складзеным па матэрыялах Ельскага некралогу Дуніна-Марцінкевіча, паведамлялася: “Колькі прац яго з таго часу (маецца на ўвазе перыяд пасля паўстання 1863 года. –

¹⁵ Цыт. па: J. Gołabek, *Wincenty Dunin Marcinkiewicz, poeta polsko-białoruski*, Wilno 1932, s. 40.

Г.К.) (як, напр., “Залёты”, вадэвіль на мяшанай беларуска-польскай мове, “Пінская шляхта”, па-беларуску) мае ў сваіх зборах п. Аляксандр Ельскі (Замосце, паблізу Мінска). Было б добра, калі б пп. выдаўцы звярнулі на іх сваю ўвагу”. Такім чынам, рукапісы “Пінскай шляхты” і “Залётаў” перайшлі ў рукі Ельскага ў перыяд паміж смерцю Дуніна-Марцінкевіча (снежань 1884 года) і апублікаваннем у “Краі” некралога пісьменніка (сакавік 1885 года), а надрукаваная ў “Хвілі” ў 1886 годзе бібліяграфія складзена таксама ў гэты прамежак часу, але раней за некралог, яшчэ да атрымання рукапісаў¹⁶.

На нашу думку, такая інтэрпрэтацыя вядомых фактаў небясспрэчная.

Вядома, што А. Ельскі працаваў над “беларускай бібліяграфіяй” шмат гадоў, а першы варыянт яе (“Слова пра матэрыялы, якія можна выкарыстаць пры вывучэнні беларускага дыялекту, этнаграфіі і літаратуры”) падрыхтаваў на замову рэдакцыі газеты “Chwila” ў 1885 г., ужо пасля смерці В. Дуніна-Марцінкевіча. А вось калі была напісаная і высланая ў рэдакцыю “Крају” “obszerna <...> biografja” пісьменніка? Выглядае на тое, што яшчэ да смерці Беларускага Дудара: напісаная пра жывога, яна патрабавала не толькі скарачэнняў, але і пэўных зменаў. З гэтае прычыны рэдакцыя складала некралог, а не друкавала дасланае з Замосця. Увогуле, лічым, менавіта дзеля напісання біяграфіі знаёмца і прыяцеля А. Ельскі прыезджаў да яшчэ жывога Беларускага Дудара (факты біяграфіі ён хутчэй за ўсё пачуў з вуснаў самога пісьменніка) і мог пазычыць у той час асобныя ягоныя выданні і рукапісы.

Гіпатэтычна можна меркаваць, што сям’я пасля смерці В. Дуніна-Марцінкевіча, ведаючы, хто пазычыў рукапісы, запатрабавала вярнуць “сваю ўласнасць”¹⁷. А гэта значыць, што рыхтуючы ў другой палове 1885 г. публікацыю ў газеце “Chwila”, А. Ельскі мусіў напісаць, што рукапісы захоўваюцца “ў пасмяротным партфелі аўтара, у сям’і”.

Аднак праз нейкі час А. Ельскі мог набыць ва ўдавы ці дзяцей асобныя рукапісы беларускага песняра, дык у новым варыянце свае

¹⁶ Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спроба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 13.

¹⁷ Гл. ліст К. Асіпавічовае да Я. Карловіча ад 16.08.1888 г. Цыт. па: Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спроба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 10.

працы па беларускай бібліяграфіі (1892) напісаў, што “Пинская шляхта” і „Zaloty” знаходзяцца ўжо ў ягоным ўласным зборы. Гэта даволі праўдападобна, бо вядома, што ў 1887–1888 гг. рукапісамі В. Дуніна-Марцінкевіча цікавіўся Ян Карловіч. Больш за тое, Каміла Асіпавічова, дачка паэта, нават выслала яму – сярод іншага – і “Пінскую шляхту”:

Апрача таго, пасылаю яшчэ адзін твор майго бацькі: “Пинская шляхта”. Калі Пан з прысланых рэчаў захоча што набыць, то прашу самому прызначыць цану, бо я ў гэтым не разбіраюся¹⁸.

Падобна на тое, што Я. Карловіч з атрыманых матэрыялаў набыў “Пінскую шляхту”: “Ласкавы Пане! Ноты атрымала – прашу выслать пераклад ‘Тадэвуша’”¹⁹.

Гэта, прынамсі, пацвярджаецца рукапісам твора, выяўленым у сярэдзіне ХХ ст. у зборах навукоўца. Заўважым яшчэ, што Я. Карловіч меў чарнавы варыянт “Пінскае шляхты”, а вось А. Ельскі – белавы²⁰.

Ускосна дату напісання “Пінскае шляхты”, якую паслядоўна падаваў А. Ельскі, пацвярджае ліст самога В. Дуніна-Марцінкевіча да Я. Карловіча ад 15 верасня 1868 г.:

Właśnie jedzie jeden poczciwy szlachcic z naszych stron, który doręczy Panu „Dudarza” i „Lucynkę”, a do Wiszniewskiego wiezie dla przeczytania „Pinskaja Szlaczta” i „Szkice prowincjonalne”; poznam się Pan z zacnym Wiszniewskim i, póki szlachcic wyjedzie z Wilna, zbierzcie się w Kółko domowe, przeczytajcie tę bazgraninę razem, dajcie o niej swój sąd razem z odesłaniem tych pism. Pan bardzo będzie rad ze znajomości P. Wiszniewskiego i on nie mało, a zwłaszcza wspólny nasz przyjaciel Mamert Renier, mogą²¹ dać Panu materiałów (do ludowej literatury, u Reniera może Pan i „Kupałę” znajdziecie²².

¹⁸ Ліст К. Асіпавічовае да Я. Карловіча ад 24.11.1887 г. Цыт. па: *Ibidem*, с. 10.

¹⁹ Ліст К. Асіпавічовае да Я. Карловіча ад 12.11.1888 г. *Ibidem*, с. 11.

²⁰ Як пацвярджэнне, занатаваныя ў рукапісе Я. Карловіча шэсць радкоў у тэксце і дванаццаць на палях (два выкасаваныя) раманса *Рвэтса мое сырце...* Відавочна, у рукапісе А. Ельскага ўсе пашнаццаць радкоў раманса знаходзіліся ў тэксце і радкоў “Мое сырце рветца, як тая отоса, / Колы ій тармашаць поганы коліоса” не было.

²¹ Відавочна, тут павінна быць слова *mogą*. Менавіта, Аляксей Вішнеўскі і Мамерт Рэніер *могуць* даць Я. Карловічу матэрыялы па народнай літаратуры.

²² Цыт. па: Я. Янушкевіч, *Беларускі дудар: Праблема славянскіх традыцый і ўплываў у творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча*, Мінск 1991, с. 123.

Гэты фрагмент ліста стаўся першым з сямі “аргументаў”, на падставе якіх Ніна Мячкоўская катэгарычна сцвердзіла: “Винцент Дуин-Марцінкевич не был автором водевиля *Пинская шляхта*”²³.

Але прыгледзімся ўважліва: пра што, уласна, ідзе гаворка ў лісце? В. Дуін-Марцінкевіч прапануе свайму адрасату пазнаёміцца з Аляксеем Вішнеўскім²⁴, якому “шляхціц з нашых ваколіцаў” вязе на чытанне “Пінскую шляхту” ды “Szkice prowincjonalne”²⁵, сабрацца “хатнім колкам” і прачытаць “гэтую пісаніну”. У арыгінале аўтар выкарыстоўвае слова “bazgranina”, пераклаўшы якое як “пісаніна”, мы не зусім дакладна перадаём усе нюансы польскага выразу. Гэта яскрава бачна, калі звернемся да адпаведнага артыкула ў тлумачальным слоўніку польскае мовы: „BAZGRANINA <...> 3. małowartościowy, słaby literacko utwor (o utworach własnych zwykle żartobliwie [вылучэнне нашае. – М.Х.]); tekst (np. list) niechłujnie napisany”²⁶. Ужо гэтага дастаткова, каб зразумець, што В. Дуін-Марцінкевіч вядзе гаворку пра ўласныя творы²⁷. Больш за тое, ён хоча пачуць думку пра іх: “выкажыце пра яе [г. зн. маю

²³ Н. Мечковская, *Винцент Дуин-Марцінкевич не был автором водевиля Пинская шляхта*, “Wiener Slawistischer almanach” 2000, band 46, s. 225–238.

²⁴ Звестак пра аматара беларушчыны Аляксея Вішнеўскага амаль не захавалася. Мы адно ведаем (з ліста В. Дуіна-Марцінкевіча да Я. Карловіча), што жыў ён у доме біскупа Адама Станіслава Красінскага пры вуліцы Замкавай. Быў сярод тых, хто падпісаўся на *Пана Тадэвуша* ў перакладзе Беларускага Дудара і меў асобнік выдання. Магчыма, валодаў фальваркам Ніскадворац у Троцкім павеце. Гл.: М. Хаўстовіч, *Тэкст і кантэкст*, “Acta Albaruthenica” 2015, t. 15, s. 249–250.

²⁵ У 1988 г. Я. Янушкевіч выказаў думку, што “Szkice prowincjonalne” – гэта “opowiadanie w 2^{ch} częściach” „Z nad Isloczy, czyli Lekarstwo na sen”, напісанае якраз у 1868 г. Гл.: Я. Янушкевіч, *Новыя штрыхі жыццяпісу В. Дуіна-Марцінкевіча*, “Польмя” 1988, № 1, с. 200. Першая частка твора захоўвалася колісь у зборах А. Ельскага; сёння – у Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве (BN, II. 50304).

²⁶ *Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego* [online] <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/bazgranina> [доступ: 25.02.2022].

²⁷ Праблема атрыбуцыі *Пінскае шляхты*, якая паўстала ў ХХІ ст. (Н. Мячкоўская, А. Ільін і інш.), нягледзячы на тое, што – здавалася б – канчаткова вырашана ў юбілейным 2008 г. Г. Кісялёвым, (*Пінская шляхта В. Дуіна-Марцінкевіча: праблемы тэсталагіі і атрыбуцыі*, “Acta Albaruthenica” 2008, t. 8, s. 98–112), Я. Янушкевічам (*Каментарыі [у:] В. Дуін-Марцінкевіч, Збор твораў у 2 т., т. 1: Драматычныя творы, вершаваныя апавесці і апавяданні*, Мінск 2007, с. 476–478) (гл.: таксама: М. Хаўстовіч, М. Хаўстовіч, *Атрыбуцыя Пінскае шляхты: новыя гіпотэзы*, “Acta Albaruthenica” 2009, t. 9, s. 35–51), зрэчас “сенсацыйна” з’яўляецца на старонках друку. Напр.: А. Ільін, “*Хрэні табе ў вочы!*”: дык што ж напісаў Пінскую шляхту?, “Наша гісторыя” 2019, № 5, с. 41–45.

пісаніну. – М.Х.] сваё меркаванне разам з вяртаннем гэтых твораў”.
Відавочна, гэта аўтарскае жаданне мець водгук на ненадрукаваны твор.

В. Дунін-Марцінкевіч, добра ведаючы грамадска-палітычную сітуацыю ў краі, патрабаванні цэнзуры, відаць, і не меў намеру аддаваць “Пінскую шляхту” ў друк²⁸. Твор прызначаўся, хіба, толькі для чытання ў сяброўскіх колах. А гэта значыць, маглі існаваць аўтарскія рукапісы і копіі “Пінскае шляхты”. Пра існаванне, прынамсі, двух рукапісаў, мы ведаем.

Адзін з іх, высланы Камілаю Асіпавічоваю ў лістападзе 1887 г. Я. Карловічу, захаваная. Мы ўжо звярнулі ўвагу, што ён можа быць чарнавым аўтарскім варыянтам. Здаецца, вядомы польскі навуковец яго ніколі не выкарыстоўваў і не згадваў. Магчыма, гэта яму (ці камусяці з яго нага атачэння) належыць прыпіска напрыканцы рукапісу:

Brawo, Brawo i Brawo, bardzo sprytnie wykazany charakterek w ogóle wszystkich państwa Kruczkowych, a których dziś spotykamy na każdym kroku po kilku.
Браво Автору даю
И прочесть еще что нового желаю.

Пасля смерці Я. Карловіча ягоны архіў трапіў у зборы заснаванага ў 1907 г. Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie (Віленскага таварыства сяброў навук), дзе рукапіс “Пінскае шляхты” чамусьці “згубіўся” больш чым на паўстагоддзя: нават добры знаўца літоўскіх архіваў і бібліятэк Уладас Абрамавічус напрыканцы 1940-х гг. нічога не ведаў пра яго²⁹. А гэта якраз тады зборы ТРНwW апынуліся ў Цэнтральным гістарыч-

²⁸ Праўда, грамадзянскае пісьмо рукапісу можа сведчыць і пра адваротнае.

²⁹ Гл.: В. Абрамавічюс, *Бібліографія по беларускай літаратуры XIX века: Художественные и публицистические произведения, опубликованные и рукописные*, Вільнюс 1949. [Машынапіс]. Праўда, у 1948 г. літоўскі даследнік апублікаваў у газеце “Звязда” (13 чэрв.) артыкул “Рукапісы беларускіх пісьменнікаў у Літве”, у якім сцвярджаў, што ў зборах Віленскага таварыства сяброў навукі знаходзіцца “автографаванная рукопіс” “Залётаў”. Пазней гэтая інфармацыя трапіла і ў “Бібліографію по беларускай літаратуры...” (с. 88). Гл.: Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спраба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 15. Цікава: “Залётаў” сярод збораў ВТСН няма, але ёсць “Пінская шляхта”. Зрэшты, як прызнаецца сам даследнік, “матэрыяламі этого фонда мне не удалось попользоваться”, бо іх яшчэ не паспелі “прывесці в порядок” (Гл.: В. Абрамавічюс, *Бібліографія по беларускай літаратуры XIX века: Художественные и публицистические произведения, опубликованные и рукописные*, Вільнюс 1949, с. 16).

ным архіве Літоўскае ССР і, як сведчыць “Лист использования документа”, беларускія даследнікі часта знаёміліся са справаю³⁰, у склад якое ўваходзіць “Пінская шляхта”: першыя запісы датуюцца пачаткам 1950-х гг. І нават мікрафільм “Пінскае шляхты” быў зроблены ў той час. Але ў друку толькі ў 1965 г. Сцяпан Міско (1930–2010) “прыгадаў мімаходзь” (Г. Кісялёў) твор у сваім артыкуле: “З іншых цікавых знаходак можна адзначыць яшчэ рукапіс камеды В. Дуніна-Марцінкевіча ‘Пінская шляхта’ на ўкраінскай мове”³¹.

Відаць, менавіта гэтую публікацыю-падказку выкарыстаў Павел Ахрыменка (1919–1997), каб, пазнаёміўшыся з рукапісам (ён замовіў мікрафільм у архіве), прапанаваць сваю гіпотэзу ўзнікнення і функцыянавання ўкраінскага перакладу твора В. Дуніна-Марцінкевіча:

Пераклад камеды “Пінская шляхта” на ўкраінскую мову зроблены ў цэлым дакладна, часта нават літаральна, а таму не заўсёды па-мастацку і, акрамя таго, не літаратурнай мовай, а паўночнай гаворкай. <...> Украінскі пераклад “Пінскай шляхты” ў свой час быў вядомы пэўнаму колу чытачоў, якія высока цанілі яго³².

Памылка П. Ахрыменкі, уласна, “справакаваная” пасляваеннымі публікацыямі твора В. Дуніна-Марцінкевіча, у якіх ніколі не згадвалася пра “пінчуцкую гаворку” “Пінскае шляхты”³³, а таксама няведаннем даследаванняў А. Ельскага, Р. Зямкевіча, Ю. Галомбка.

Г. Кісялёў, памятаючы і пра пазнакі рэдактараў газеты “Вольная Беларусь” ды зборніка “Сцэнічныя творы”, і працы А. Ельскага, прыйшоў да высновы, што вільнюскі рукапіс – копія невядомага сёння ары-

³⁰ Справа складаецца з наступных частак: 1. „Pieśni Krewickie”, k. 1–28; „Pińska szlachta”, k. 30–46; „Przysłowia”, k. 47–47v; „Z parafji Poczapowskiej”, k. 48–77v; „Swatańje”, k. 78–78v; „Taras”, k. 78a–83v.

³¹ С. Міско, *Першыя беларускія апавяданні*, “Літаратура і мастацтва” 1965, № 42 (25 мая).

³² П. Ахрыменка, *Летапіс братэрства: Аб беларуска-ўкраінскіх фальклорных, літаратурных і тэатральных сувязях*, Мінск 1973, с. 117, 118. Упершыню пра рукапіс “Пінскае шляхты” як пра пераклад твора на ўкраінскую мову П. Ахрыменка пісаў у артыкуле “Первый украинский перевод Пинской шляхты” (“Неман” 1967, № 8).

³³ Напр. у зборы твораў 1958 г.: “Друкуецца па зб. “Сцэнічныя творы”, кн. I выд. “Савецкая Беларусь”, Мінск, 1923, стар. 42–60. Упершыню арублікавана ў газ. “Вольная Беларусь”, 1918, № 30–31. Камедыя напісана ў 1866 г.” Гл.: В. Дунін-Марцінкевіч, *Збор твораў*, Мінск 1958, с. 421.

гінала камедыі. Праверкай дадзенай высновы, зробленай Г. Кісялёвым з дапамогай навуковай сістэматызацыі гісторыка-літаратурных матэрыялаў, “заяўся Я. Янушкевіч”: ён накіраваў дакументы на графалагічную экспертызу, заключэнне якое гучала так:

У працэсе параўнальнага даследавання выяўлена, што тэкст рукапісу п’есы “Пінская шляхта” В.І. Дуніна-Марцінкевіча на 33 аркушах (30–30 адв. – 46) выкананы В.І. Дуніным-Марцінкевічам³⁴.

Арыгінал “Пінскае шляхты” паводле “рукапісу Я. Карловіча” ўпершыню быў апублікаваны ў “Дадатку” да зборніка В. Дуніна-Марцінкевіча “Творы” (1984) “згодна з правіламі сучаснай арфаграфіі і пунктуацыі, але з захаваннем усіх моўных асаблівасцей”³⁵. Літаратурна-мастацкі фармат выдання патрабаваў пэўнай уніфікацыі тэксту.

Апісанне “рукапісу Я. Карловіча” даў Г. Кісялёў:

Гэта самаробны спытак без вокладкі на 18 лістах, прашытых суравой ніткай. 17 лістоў спісаны даволі акуратна чорным чарнілам кірылічным пісьмом. Апошні ліст чысты. Тытула няма, аўтар не названы. Няма і пераліку дзейных асоб, года напісання твора. Адразу пачынаецца тэкст <...>. Зверху характэрным почыркам Карловіча пазначана алоўкам па-польску – „Pińska szlachta”³⁶.

Да апісання³⁷ славутага беларускага навукоўца можна дадаць наступнае: спытак, відаць, ужо першапачаткова не меў вокладкі і старонкі з пералікам дзейных асобаў: пра гэта сведчыць характар сшывання і ледзь заўважная (хутчэй: не вельмі старанна выцёртая) нумарацыя (1–17) алоўкам. Узнікае пытанне: хто сшываў і нумараваў рукапіс? Аўтар, К. Асіпавічова, Я. Карловіч? Наяўнасць пазнакі рукою Я. Карловіча

³⁴ Цыт. па: Я. Янушкевіч, *Арыгінал Пінскай шляхты*, “Літаратура і мастацтва” 1982, № 31 (30 ліп.).

³⁵ В. Дунін-Марцінкевіч, *Творы*, уклад. прадм., і камент. Я. Янушкевіча, Мінск 1984, с. 487–499.

³⁶ Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спраба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 41–42.

³⁷ Чамусьці Я. Янушкевіч у сваім апісанні рукапісу падае, што ён налічвае 16 аркушаў (“белавы рукапіс на 16 лістах у выглядзе спытка без вокладак і тытульнай старонкі”). Гл.: Я. Янушкевіч, *Каментарый* [у:] В. Дунін-Марцінкевіч, *Збор твораў у 2 т.*, т. 1: *Драматычныя творы, вершаваныя аповесці і апавяданні*, Мінск 2007, с. 476.

„Pińska szlachta” сведчыць, што да вядомага навукоўца твор трапіў без тытулу, але ён ведаў ягоную назву, бо, магчыма, чытаў яго ў 1868 г. Зрэшты, назву падавала дачка Беларускага Дудара ў сваім лісце.

“Пінская шляхта” занатаваная ў шпытку, які мае памеры 173 мм у шырыню і 214 мм у вышыню, г. зн. перапісвальнік выкарыстаў 9 аркушаў паперы памерам 346×214, складзеных папалам. Злева на ўсіх старонках (апрача першае) адведзеныя алоўкам палі (прыкладна 25–27 мм ад краю) – месца на імёны дзейных асобаў.

Параўноўваючы рукапіс “Пінскае шляхты” з рукапісам “opowiadania” „Z nad Isłoczy”, заўважаем, што апошні, хоць таксама не мае вокладкі (калі не лічыць вокладкай першы, гэтакі ж, як і астатнія, аркуш), але ўключае і тытульную старонку, і шмудтытульную. Апрача таго, тут маецца аўтарская нумарацыя аркушаў. Складваецца ўражанне, што гэта белавы рукапіс, магчыма нават, прызначаны для выдаўца, прынамсі, для чытання па-за сямейным колам. А вось “Пінская шляхта” з “рукапісу Я. Карловіча”, з адсутнаю тытульнаю старонкаю, бракам пераліку дзейных асобаў, года напісання, выпраўленнямі, дапіскамі на палях³⁸, – гэта чарнавы варыянт, гэта тое, на падставе чаго паўстаў “рукапіс А. Ельскага”.

На нашу думку, існаванне двух рукапісаў – “Я. Карловіча” і “А. Ельскага” – бясспрэчнае. І не толькі таму, што ў першапублікацыі маецца пералік дзейных асобаў. А. Ельскі, відавочна, атрымаў “свой” асобнік “Пінскае шляхты” раней, чым Я. Карловіч. Вельмі верагодна, – ад самога аўтара (а пасля набыў у сям’і). І атрымаў белавы асобнік. А таму Каміла Асіпавічова ў 1887 г. магла прапанаваць Я. Карловічу адно чарнавы варыянт камедыі. Ці былі адрозненні паміж белавым і чарнавым рукапісамі? На жаль, дакладна высветліць гэта не ўяўляецца магчымым, бо перашапублікатар Язэп Лёсік (1883–1940) мог адвольна апрацоўваць тэкст твора. Напр., рэпліка Ціхона Пратасавіцкага, якая ў “рукапісе Я. Карловіча” занатаваная так: “Кій Чортъ

³⁸ Н. Мячкоўская дзеля ўласнае гіпотэзы, нават не пазнаёміўшыся з рукапісам, бяздоказна сцвярджае, што “поправки и дополнения в белой рукописи *Пинской шляхты* необязательно свидетельствуют о том, што их делал сам автор произведения”. Маўляў, гэта мог зрабіць уладальнік рукапісу ці “непрофессиональный пользователь”. Гл.: Н. Мечковская, *Винцент Дунин-Марцинкевич не был автором водевиля Пинская шляхта*, “Wiener Slawistischer almanach” 2000, band 46, s. 228–229.

дэтыце! колы вже съ хлопцями сходытца, да баюкае”, перададзена ім наступным чынам: “Які чорт дзіця, калі з хлопцамі цалуецца!”³⁹. І гэты варыянт нязменна захоўваецца ва ўсіх вядомых нам публікацыях “Пінскае шляхты”! Нічога не змянілася нават тады, калі Я. Янушкевіч апублікаваў “аўтэнтык”, дзе дадзеная рэпліка зафіксаваная так: *Кій Чорт дэтыце! колы вже с хлопцями слодытца*⁴⁰ да баюкае”. Няўжо Я. Лёсік, як і Я. Янушкевіч, расчытаў слова “сходытца” як “слодытца”? Няўжо Я. Лёсік, не зразумеўшы гэтага “слодытца да баюкае”, замяняе іх на больш простае “цалуецца”? Ці, можа, Я. Лёсік свядома папраўляе нейтральна-бацькоўскае “сустракаецца і размаўляе” на больш, на яго погляд, адпаведнае? Аднак нельга выключаць, што ў “рукапісе А. Ельскага” было “целуетца”.

Існаванне двух спісаў “Пінскае шляхты” прызнаецца даследнікамі. Нават Н. Мячкоўскаю, якая дзеля пастаўленае мэты “пастаралася” ўнесці пэўную блытаніну ў гэтае пытанне: на яе думку, у доме В. Дуніна-Марцінкевіча было ажно два спісы – па-беларуску і на пінчуцкай гаворцы⁴¹. Спасылаецца яна пры гэтым на некралог у газеце “Кгај”, свядома ці несвядома “забываючыся”, што некралог складзены рэдакцыяй газеты, што словы пра спіс “Пінскае шляхты” па-беларуску нельга адназначна прыпісваць А. Ельскаму, бо ён сам у аўтарытэтным энцыклапедычным выданні выразна называе мову камедыі. На нашу думку, два спісы “Пінскае шляхты”, чарнавы і белавы, прычым, аўтографы-аўтэнткі, – выразнае сведчанне, што менавіта В. Дунін-Марцінкевіч з’яўляецца аўтарам твора. Гэтаму аніяк не пярэчыць тое, што ў “Описи документов, находящихся в деле № 219, ф. 1135, оп. 10” пазначана: “‘Пинская шляхта’ – пьеса из народной жизни. Автор не установлен”. Дадзеную “архивную паспортизацию” Н. Мячкоўская лі-

³⁹ В. Дунін-Марцінкевіч, *Пинская шляхта: Фарс-водевіль у 1 дзеі* [у:] *Сцэнічныя творы*, Кніжка 1, Менск 1923, с. 46.

⁴⁰ Літары *схо-* слова *сходытца* трапілі ў “рукапісе Я. Карловіча” на месца сшывання. У выніку нітка пашкодзіла іх (прарвала паперу). Але калі з расчытаннем літары *с* няма праблемаў, дык крыху “зрэзаны” верх літары *х* перашкаджае ўспрымаць яе правільна. Асабліва, калі параўноўваць гэтую пашкоджаную літару з літараю *х* у слове *хлопцями*. Аднак варта супаставіць пашкоджаную літару з адпаведнаю ў слове *лыгьы*, то становіцца зразумела, што чытаць трэба *сходытца*, а не *слодытца*.

⁴¹ Н. Мечковская, *Винцент Дунин-Марцинкевич не был автором водевиля Пинская шляхта*, “Wiener Slawistischer almanach” 2000, band 46, s. 227.

чыць заснаванай “на мненні Карловіча”⁴², не ведаючы, што зрабілі яе супрацоўнікі Цэнтральнага гістарычна архіва Літоўскае ССР 20 жніўня 1979 г., г. зн. “меркаваннем Я. Карловіча” мог быць для іх толькі занатаваны на першай старонцы ўгары справа тытул камедыі.

Белавы “рукапіс А. Ельскага”, відаць, не захаваўся. Але пра яго існаванне мы ведаем не толькі з апублікаванага самім пісьменнікам з Замосця. Так, у 1889 г. “Пінская шляхта” (ці ейная копія) знаходзілася ў Мітрафана Доўнара-Запольскага (1867–1934), які ў той час, рыхтуючы да выдання “Календарь Сьверо-Западнаго края на 1890 годъ”, планаваў апублікаваць камедыю, а таксама біяграфію В. Дуніна-Марцінкевіча і ягоны партрэт⁴³. Так, прынамсі, пра гэта гаварылася ў абвестцы пра “Календарь...” у газеце “Мінскій лістокъ” ад 18 ліпеня 1889 г.⁴⁴

Заўважым: выдаўшы “Календарь Сьверо-Западнаго края на 1889 годъ” як “приложение къ «Минскому листку»”, М. Доўнар-Запольскі ў наступным годзе зрабіў выданне каляндара цалкам самастойным. (З гэтай прычыны рэдактар Іван Фоцімскі мусіў абяцаць чытачам свае газеты, што “редакция, вмѣсто прошлогодней преміи «Календаря», дастъ въ будущемъ году своимъ подписчикамъ нѣсколько законченныхъ переводныхъ или оригинальныхъ беллетристическихъ произведений”⁴⁵). Друкаваць “Календарь” планавалася ў маскоўскай тыпаграфіі “Разсвѣтъ”, як, дарэчы, і томік на 1889 г.⁴⁶. Але калі першы цензура пралусціла ў друк, то з другім узніклі праблемы. Прычым, праз таго самага В. Дуніна-Марцінкевіча, вершаванае апавяданне якога “Гапон” раней было апублікаванае амаль цалкам у артыкуле маладога навукоўца.

⁴² *Ibidem*, с. 227–228.

⁴³ Гісторыкі літаратуры лічаць, што ўсе гэтыя матэрыялы былі прапанаваныя М. Доўнару-Запольскаму А. Ельскім, які не толькі падаў “Пінскую шляхту”, але і напісаў біяграфічны нарыс; партрэт Беларускага Дудара намаляваў паводле, відаць, фотаздымка пляменнік літаратара з Замосця Ігнацы Урублеўскі (1858–1953).

⁴⁴ Нам не ўдалося пазнаёміцца з дадзеным нумарам газеты. Інфармацыя паходзіць з артыкула: А. Семяновіч, *Перагортваючы старыя выданні*, “Беларусь” 1965, № 4, с. 30. Гл. таксама: Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спроба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 83.

⁴⁵ Гл.: *Памятная книжка Минской губернии на 1890 годъ: Издание Минскаго губернскаго статистическаго комитета*, Мінскъ 1889, с. н. н.

⁴⁶ Цікава адзначыць, што “Календарь Сьверо-Западнаго края на 1889 годъ” выйшаў накладам 5000 асобнікаў. Гл.: “Библиографъ: Вѣстникъ литературы, науки и искусства” 1889, № 4–5, с. 192.

Маскоўскі цензурны камітэт, разгледзеўшы пададзеныя М. Доўнарам-Запольскім матэрыялы (“біографію В. Дунина-Марцінкевіча с портретом его и еще не изданные произведения под заглавием *Пинская шляхта*, фарс-водевиль на пинском наречии, и *Сборник народных песен на том же наречии*”⁴⁷), перанакіраваў іх у Пецяярбург да Уладзіміра Юзэфовіча (1841–1893), які выконваў абавязкі кіраўніка Галоўнае ўправы па справам друку. Пазней яны трапляюць да Івана Каханава (1825–1909), віленскага, ковенскага і гродзенскага генерал-губернатара, аднаго з ініцыятараў усталявання помніка Мураўёву-вешальніку ў Вільні. Высланыя з Пецяярбурга 12 жніўня (ст. ст.) 1889 г. гэтыя матэрыялы да 31 жніўня былі ўжо “ацэненыя”:

имею честь уведомить вас, милостивый государь, что помещение в упоминаемом “Календаре” биографии Дунина-Марцинкевича я нахожу совершенно лишним, во-первых, потому, что личность этого автора едва ли может представлять какой-либо интерес для читателей календаря, а, во-вторых, потому, что этот поэт, по словам автора его биографии, был очень популярен в среде польских писателей, которые, как, например, Сырокомля, посвящали ему даже свои стихотворения.

То же самое я должен сказать и о фарс-водевиле под заглавием “Пинская шляхта”, о напечатании которого в «Календаре Северо-Западного края» ходатайствует его издатель.

По моему мнению, подобное произведение, в коем в неприглядном свете выставляется личность должностного лица, станového простава, который к этому везде называется «найяснейшая корона», вряд ли удобно помещать в каком-либо издании, а в особенности в таком, как календарь, который предназначается для распространения в среде местного населения⁴⁸.

Пазней, выкарыстоўваючы ў артыкуле “В. Дуинь-Марцінкевіч і яго поэма ТАРАС НА ПАРНАСЪ...” атрыманыя ад А. Ельскага рукапісы

⁴⁷ Як сведчаць матэрыялы фонда М. Доўнара-Запольскага (Цэнтральны дзяржаўны істэрычны архіў Украіны, м. Кіў, ф. 262, оп. 1, спр. 155) навуковец планаваў апублікаваць у “Календарь Северо-Западного края на 1890 годъ” не толькі вышэйпералічаныя матэрыялы, але і паэму “Тарас на Парнасе”. У нататцы для друкарні ён пісаў: “Корректуры этой поэмы нужно прислать мнѣ и 2) въ губ. г. Минскъ для передачи въ имѣніе Замостье, Александру Карловичу Ельскому. Не забудьте! <...> После *Пинской шляхты* поставить”. Гл. таксама: Г. Кісялёў, *Жьмі-былі класікі: Хто напісаў паэмы ЭНЕІДА НАВАВАРАТ і ТАРАС НА ПАРНАСЕ*, Мінск 2005, с. 315–316.

⁴⁸ Цыт. па: *Пачынальнікі: З гісторыка-літаратурных матэрыялаў XIX ст.*, уклад. Г. Кісялёў, Мінск 1977, с. 168.

(хутчэй, копіі) паэмы “Тарас на Парнасе” і верша “Вясна голодъ пярала...”, М. Доўнар-Запольскі адно згадае пра непрапушчаную цензураю біяграфію В. Дуніна-Марцінкевіча і ягоны партрэт. Перадрукоўваючы ў 1909 г. артыкул “Гапонъ, повѣсть въ стихахъ на бѣлорусскомъ наречіи В. Дунина-Марцінкевича” з “Календаря Сѣверо-Западнаго края на 1889 годъ”, М. Доўнар-Запольскі зазначае ў спасылцы:

Когда печаталась настоящая статья въ 1888 г., то московская цензура выбросила изъ нея біографію Марцінкевича и его портретъ. Къ сожалѣнію я не могу теперь возстановить ни того, ни другога⁴⁹.

Вядома, навуковец памыляецца: біяграфія і партрэт прызначаліся ў “Календаръ Сѣверо-Западнаго края на 1890 годъ”. Але для нас больш важнае тое, што праз дваццаць гадоў, г. зн. у 1909 г., ён ужо нібыта не меў ні першага, ні другога. Сцвярджэнне вельмі дзіўнае, бо ў спасылцы да артыкула “В. Дуинъ-Марцінкевичъ и его поэма ТАРАС НА ПАРНАСЪ: Очеркъ изъ исторіи бѣлорусской этнографіи” праз пару дзясяткаў старонак гэтае самае кнігі паведамляецца зусім іншае: “у насъ есть въ рукописи болѣе подробная біографія поэта, написанная Александромъ Карловичемъ”⁵⁰.

Якая з гэтых спасылак больш позняя часу? Артыкул пра паэму “Гапон” з’явіўся ў 1889 г. (у календары і асобным адбіткам), а пра паэму “Тарас на Парнасе” – у газеце “Витебскія губернскія вѣдомости” (1895, №№ 5, 7, 9; 1896, №№ 2, 3) і ў 1896 г. асобным адбіткам. Дык атрымліваецца, што ў 1896 г. “біографія Марцінкевича и его портретъ” яшчэ былі ў М. Доўнар-Запольскага, а ў 1909 г. ужо не.

А як з “Пінскаю шляхтаю”? Ці захоўваўся ўсё яшчэ ў М. Доўнара-Запольскага рукапіс-аўтограф ці копія камедыі?⁵¹

⁴⁹ М. Довнаръ-Запольскій, *Гапонъ, повѣсть в стихахъ на бѣлорусскомъ языкѣ В. Дунина-Марцінкевича. (Изъ исторіи бѣлорусской письменности)* [у:] М. Довнаръ-Запольскій, *Изслѣдованія и статьи*, т. 1: *Этнографія и социологія, обычное право, статистика, бѣлорусская письменность*, Кіево 1909, с. 175.

⁵⁰ М. Довнаръ-Запольскій, *В. Дуинъ-Марцінкевичъ и его поэма ТАРАС НА ПАРНАСЪ: Очеркъ изъ исторіи бѣлорусской этнографіи* [у:] *Ibidem*, с. 199.

⁵¹ Невядома дакладна, ці М. Доўнар-Запольскі ў 1889 г. меў “аўтэнтнык” са збораў А. Ельскага, ці ўсё ж зрабіў копію “Пінскае шляхты”? Бо ж А. Ельскі вельмі неахвотна аддаваў сабраныя ім матэрыялы.

У 1918 г. рукапіс “Пінскае шляхты” (А. Ельскага? М. Доўнара-Запольскага? нейкі іншы?) “з’явіўся на свет” у акупаваны немцамі Мінску, у рэдакцыі газеты “Вольная Беларусь”. Заўважым: здарылася гэта праз пяць месяцаў пасля публікацыі ў газеце “Залётаў”. Зрэшты, з “Залётамі” справа больш простая: паводле копіі Браніслава Эпімаха-Шыпілы яшчэ ў 1913 г. Янка Купала падрыхтаваў беларускамоўную версію твора, перадаў тэкст у драматычную цензуру, гэтым самым спрыяючы першай ейнай пастаноўцы ў 1915 г. і рэцэнзуючы гэтую пастаноўку⁵². Янкі Купалы, вядома, у той час не было ў Мінску, але тэкст “Залётаў” рэдакцыя магла атрымаць не абавязкова ад яго. Галоўнае, той, хто меў рукапіс “Пінскае шляхты”, “заахвачаны” публікацыяй “Залётаў”, прынёс ці даслаў камедыю ў рэдакцыю. Магчыма, нават адразу, яшчэ вясною ці на пачатку лета 1918 г. Але ў друк “Пінская шляхта” трапіла не так і хутка, бо быў патрэбна час на моўную апрацоўку твора.

Публікацыю “Пінскае шляхты” ў “Вольнай Беларусі” даследнікі звыкла звязваюць з М. Доўнарам-Запольскім з тае прычыны, што ён “падтрымліваў сувязі” з рэдакцыяй мінскае газеты, *друкаваў там свае матэрыялы*⁵³. І сапраўды, гісторыкам даўно вядомая ягоная нататка “К пытанню аб найменні дзяржаўных устаноў”, апублікаваная ў маі 1918 г.⁵⁴. Апрача таго, якраз у гэты час навуковец стала жыў у Мінску і нават быў абраны ў гарадскі магістрат:

С 4-го чэрв. па загаду Глаўнакамандыючаго (Арме Обэркомандо) распущана Менская Гарадская Дума, заміж каторай устаноўлены магістрат на камісарскіх правах. У склад магістрата назначаны: С.Б. Хржонстоўскі – войт, Г. Каплан – яго намеснік; Цывінскі, Даўнар-Запольскі, паня Кодзіс, як мескія райцы. Пры магістрату будзе існаваць Рада дарадчых з менскіх жыхароў⁵⁵.

Мяркуем, што да гонару рэдакцыі было б паведаміць чытачам: гэта “мескі райца” і прафесар прапанаваў у друк камедыю “Беларускага

⁵² К-а, *ЗАЛЁТЫ: Опэртка Вінцука Дуніна-Марцінкевіча*, “Наша Ніва” 1915, № 5 (6 лют.).

⁵³ Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спроба навуковай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 41.

⁵⁴ Проф. М. Даўнар-Запольскі, *К пытанню аб найменні дзяржаўных устаноў*, “Вольная Беларусь” 1918, № 19 (26 мая).

⁵⁵ *Роспуск Менскай Гарадской Думы*, “Вольная Беларусь” 1918, № 20–21 (9 чэрв.).

Песняра”. Аднак рэдакцыйная нататка аказалася кароткая і малаінфарматыўная:

Твор гэты напісаны аўтарам пінчуцкай гаворкай у 1866 г. і да гэтага часу нідзе не друкаваўся. Выпраўлены на беларускі лад, ён друкуецца ў “Вольнай Беларусі” першы раз. З часам “Вольная Беларусь” выдрукуе і аўтэнтнык гэтага твора⁵⁶.

На шчасце, захавалася прозвішча таго, хто “выпраўляў” камедыю “на беларускі лад”. Дакладней, не прозвішча, а крыптанім – Я. Л-к, г. зн. – галоўны рэдактар Я. Лёсік быў тою асобаю, якая магла прыадчыніць заслону з таямніцы. Бо ж нават значэнне выразу “аўтэнтнык” даследнікі сёння дакладна не ведаюць. І сапраўды, “аўтэнтнык” – гэта аўтограф В. Дуніна-Марцінкевіча ці гэта копія “аўтэнтнычная аўтарскаму тэксту”?⁵⁷ Мы ўжо казалі, што ў М. Доўнара-Запольскага на пачатку стагоддзя (1909) ужо нібыта не было ні біяграфіі Беларускага Дудара, ні ягонага партрэта, дык ці магла захавацца з тае самае “папкі” “Пінская шляхта”? Ды яшчэ аўтэнтнык! Дарэчы, слова “аўтэнтнык” Максім Гарэцкі перакладаў як *подлинник*⁵⁸.

Яшчэ раз пра “аўтэнтныкі” – трэба думаць, і В. Дуніна-Марцінкевіча – Я. Лёсік (пад псеўданімам Язэп Ксяневіч) згадае ў нататцы, у якой апавядаў пра шкоду, што ўчынілі большавікі ў снежні 1918 г. У рэдакцыі газеты “Вольная Беларусь”:

Разам з тым, большавікамі была разграблена адзіная на той час беларуская часопісь у Менску “Вольная Беларусь”. Гэта яны зрабілі зараз-жа, як прыйшлі у Менск, у снежні м-цы 1918 г. Рэдактара “Вольнай Беларусі”, Я. Лёсіка “чрезвычайка” не арэштавала толькі дзеля таго, што той падашукаў яе, а потым схаваўся.

Тагды большавіцкія грабежнікі ачысьцілі рэдакцыю да апошняй паперкі. Забралі пішучую машыну, шапірографы, рукапісы, канцэляр. паперу, пячаткі, канторскія кніжкі, рахункі, адрасы падпісчыкаў, пісьмы і г. д. Гдзе гэта усе дзелася – няма ведама. Згінуло навекі, а тым часам шмат

⁵⁶ В. Марцінкевіч (Наум Прыгаворка), *Пінская шляхта: Фарс-водэвіль у 1-й дзеі*, “Вольная Беларусь” 1918, № 30 (3 вер.).

⁵⁷ Г. Кісялёў, *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спроба навучовай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988, с. 41.

⁵⁸ Гл.: М. Гарэцкі, *Беларуска-расійскі слоўнічак – Беларуска-рускі словарык*, Менск 1925, с. 16.

было рукапісау вядомых беларускіх пісьменнікаў, каторых ніякімі грашыма аплаціць немагчыма, бо гэта былі аўтэнтыкі⁵⁹.

Такім чынам, можна ўпэўнена казаць, што ў рэдакцыі “Вольнай Беларусі” быў арыгінал “Пінскае шляхты”, “аўтэнтык”. Яго, відаць, мог перадаць М. Доўнар-Запольскі, але найбольш праўдападобна, што навуковец адно падказаў (пасля публікацыі “Залётаў”) пра незвычайны скраб, які захоўваецца ў Замосці. Летам 1918 г. нехта з рэдакцыі (можа, нават сам Я. Лёсік), адолеўшы сорак кіламетраў, наведваўся ў маёнтак Ельскіх і змог набыць рукапіс В. Дуніна-Марцінкевіча.

Камедыя будзе апублікаваная ў верасні 1918 г., але “аўтэнтык” праз некалькі месяцаў бяследна знікне ў першыя дні другое (ад снежня 1918 г. да жніўня 1919 г.) расейска-бальшавіцкае навалы.

Янка Купала, стаўшы па даручэнні выдавецтва “Савецкая Беларусь” рэдактарам “Беларускай Тэатральнай Бібліятэкі”, уключыў “Пінскую шляхту” ўжо ў першую кніжку “Сцэнічных твораў” (1923). Параўноўваючы першую і другую публікацыю камедыі, заўважаем шматлікія дробныя праўкі Янкі Купалы. Праўда, яны датычаць адно фанетыкі (дзісімільятыўнае яканне) і граматыкі тэксту. І толькі адна праўка датычыла структуры твора: рэдактар вылучыў фрагмент фінальнае часткі восьмае з’явы ў асобную дзявятую з’яву (Кручкоў – Дзясяцікі), у выніку замест дзесяці (так у “рукапісе Я. Карловіча” і першапублікацыі) аказалася адзінаццаць з’яў. Апрача таго, Янка Купала палічыў патрэбным паведаміць чытачу тое, што можна было прачытаць у рэдактарскай нататцы “Вольнай Беларусі”, а таксама, што “аўтэнтыка” больш не існуе. Аднак адказнасць за знікненне арыгінала ён перанёс⁶⁰ з “бальшавікоў” на “палякаў”:

УВАГА. “Пінска шляхта” напісана Марцінкевічам пінчупкай гаворкай у 1866 г. і да апошняга часу твор гэты нідзе не друкаваўся. Выпраўлены Я. Лёсікам, быў надрукаваны першы раз у “Вольнай Беларусі” у 1918 г. Аўтэнтык гэтага твору у часе польскай акупацыі Менска недзе згінуў. Рэд.⁶¹

⁵⁹ Я. Ксяневіч, *Беларуская Кнігарня*, “Звон” 1919, № 9 (12 вер.).

⁶⁰ Янка Купала супрацоўнічаў з газетай “Звон”. Асобныя даследнікі сцвярджаюць нават, што ён з’яўляўся галоўным рэдактарам выдання. Апрача таго, ад Я. Лёсіка ён мог дакладна ведаць, калі і як “згінуў” “аўтэнтык”.

⁶¹ Гл.: В. Дунін-Марцінкевіч, *Пінская шляхта: Фарс-водэвіль у 1 дзеі* [у:] *Сцэнічныя творы*, Кніжка 1, Менск 1923, с. 60.

З 1923 г. “Пінская шляхта” перадрукоўвалася нібыта паводле зборніка “Сцэнічныя творы”, аднак падзел твора на з’явы (не адзінаццаць, а дзесяць) сведчыць, што рэдактары савецкіх выданняў карысталіся першапублікацыяй, хоць і дастасоўвалі лёсікаўскую апрацоўку да вымогаў дзейнага правапісу.

LITERATURA

- A. J., *Białoruska literatura i bibliografia* [y:] *Wielka Encyklopedia powszechna Ilustrowana*, t. VIII, Warszawa 1892, s. 653.
- Abramavičŭs V., *Bibliografija po belorusskoj literatury XIX veka: Hudožestvennyje i publicističeskie proizvedeniâ, opublikovannye i rukopisnye*, Viľnŭs 1949 [Абрамавічюс В., *Библиография по белорусской литературе XIX века: Художественные и публицистические произведения, опубликованные и рукописные*, Вильнюс 1949. Машынапіс].
- Ahrymenka P., *Letapis bratërstva: Abbelarуска-ŭkraïnskikh falklornych, litaraturnyh i teatral'nyh svâzâh*, Minsk 1973 [Ахрыменка П., *Летапіс братэрства: Аб беларуска-ўкраінскіх фальклорных, літаратурных і тэатральных сувязях*, Мінск 1973].
- Ahrymenka P., *Pervyj ukrainskij perevod Pìnskaj šlâhty*, “Neman” 1967, № 8 [Ахрыменка П., *Первый украинский перевод Пінскай шляхты*, “Неман” 1967, № 8].
- Ânuškevič Â., *Aryginal Pìnskaj šlâhty*, “Litaratura i mastactva” 1982, № 31 (30 lip.) [Янушкевіч Я., *Арыгінал Пінскай шляхты*, “Літаратура і мастацтва” 1982, № 31 (30 ліп.)].
- Ânuškevič Â., *Belaruskì dudar: Prablema slavânskìh tradycuj i ŭplyvaiu tvorčasci V. Dunìna-Marcìnkeviča*, Minsk 1991 [Янушкевіч Я., *Беларускі дудар: Праблема славянскіх традыцый і ўплываў у творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча*, Мінск 1991].
- Ânuškevič Â., *Kamentaryi* [u:] V. Dunìn-Marcìnkevič, *Zbor tvoraŭ u 2 t.*, t. 1: *Dramatyčnyâ tvory, veršavanuâ apovesci i apavâdannì*, Minsk 2007, s. 476–478 [Янушкевіч Я., *Каментарыі* [у:] В. Дунін-Марцінкевіч, *Збор твораў у 2 т.*, т. 1: *Драматычныя творы, вершаваныя аповесці і апавяданні*, Мінск 2007, с. 476–478].
- Ânuškevič Â., *Novuâ štryhì žyccâpìsu V. Dunìna-Marcìnkeviča*, “Połymâ” 1988, № 1 [Янушкевіч Я., *Новыя штрыхі жыццяпісу В. Дуніна-Марцінкевіча*, “Польмя” 1988, № 1].

- Dovnar"-Zapol'skij M., *Gapon", pověst' v stihah" na bělorusskom" ázykě V. Dunina-Marcinkeviča. (Iz" istorii bělorusskoj pis'mennosti)* [u:] Dovnar"-Zapol'skij M., *Izslėdovanĭa i stat'i*, t. 1: *Ĕtnografĭa i sociologĭa, obyčnoe pravo, statistika, bělorusskaā pis'mennost'*, Kĭev" 1909, s. 175 [Довнаръ-Запольскĭй М., *ГАПОНЪ, повѣсть в стихахъ на бѣлорусскомъ языкѣ В. Дунина-Марцинкевича. (Изъ исторіи бѣлорусской письменности)* [у:] Довнаръ-Запольскĭй М., *Измлдованія и статьи*, т. 1: *Этнографія и социологія, обычное право, статистика, бѣлорусская письменность*, Кієвъ 1909, с. 175].
- Dovnar"-Zapol'skij M., *V. Dunin"-Marcinkevič" i ego poėma Tarasna Parnasě: Očerk" iz" istorii bělorusskoj ĕtnografii* [u:] Dovnar"-Zapol'skij M., *Izslėdovanĭa i stat'i*, t. 1: *Ĕtnografĭa i sociologĭa, obyčnoe pravo, statistika, bělorusskaā pis'mennost'*, Kĭev" 1909, s. 199 [Довнаръ-Запольскĭй М., *В. Дунина-Марцинкевича и его поэма ТАРАС НА ПАРНАСЪ: Очеркъ изъ исторіи бѣлорусской этнографіи* [у:] Довнаръ-Запольскĭй М., *Измлдованія и статьи*, т. 1: *Этнографія и социологія, обычное право, статистика, бѣлорусская письменность*, Кієвъ 1909, с. 199].
- Dunin-Marcinkevič V., *Tvory, uklad, pradm. i kament. Ā. Ānuškeviča; rėc. G. Kišalėū, Mĭnsk 1984* [Дунин-Марцинкевиč В., *Творы, уклад, прадм. і камент. Я. Янушкевича; рэц. Г. Кісялėў, Мінск 1984*].
- Dunin-Marcinkevič V., *Zbor tvoraŭ u 2 t., t. 1: Dramatyčnyā tvory, veršavanyā apovesci i apavādanni, uklad. z tėkstalagĭčnaj padryhtoŭkaj, pradmova, peraklady i kamentaryj Ā. Ānuškeviča, t. 2: Veršavanyā apovesci i apavādanni, veršy, publicystyka, listy i paslanni, peraklady, Dubia, Mĭnsk 2007–2008* [Дунин-Марцинкевиč В., *Збор твораў у 2 т., т. 1: Драматычныя творы, вершаваныя аповесці і апавяданні, уклад. з тэксталагічнай падрыхтоўкай, прадмова, пераклады і каментарый Я. Янушкевича, т. 2: Вершаваныя аповесці і апавяданні, вершы, публіцыстыка, лісты і пасланны, пераклады, Dubia, Мінск 2007–2008*].
- Dunin-Marcinkevič V. (Naum Prygavorka), *Pinskaā šlāhta: Fars-vodėvil' u 1-j dzei* [u:] *Scėničnyā tvory*, Knĭžka 1, Mėnsk 1923, s. 42–60 [Дунин-Марцинкевиč В., *Пінская шляхта: Фарс-водėвіль у 1 дзеі* [у:] *Сцэнічныя творы*, Knĭžka 1, Мėнск 1923, с. 42–60].
- Dunin-Marcynkevič V., *Vybranayā tvory*, Mĭnsk 1940 [Дунин-Марцынкевиč В., *Выбраныя творы*, Мінск 1940].
- eli, *Pieśniarz białoruski*, „Kraj” 1885, nr 10.
- Garėcki M., *Belaruska-rasijski sloŭničak – Belorussko-russkij slovarik*, Mėnsk 1925 [Гарэцкі М., *Беларуска-расійскі слоўнічак – Белорусско-русский словарь*, Мėнск 1925].
- Gołąbek J., *Wincenty Dunin Marcinkiewicz, poeta polsko-białoruski*, Wilno 1932.

- Haŭstovič M., *Atrybucyá Pínskae šláhty: novyá gipotèzy*, “Acta Albaruthenica” 2009, t. 9, s. 35–51 [Хаўстовіч М., *Атрыбуцыя Пінскае шляхты: новыя гіпотэзы*, “Acta Albaruthenica” 2009, t. 9, s. 35–51].
- Haŭstovič M., *Tèkst i kantèkst*, “Acta Albaruthenica” 2015, t. 15, s. 249–250 [Хаўстовіч М., *Тэкст і кантэкст*, “Acta Albaruthenica” 2015, t. 15, s. 249–250].
- Їлін А., *“Hrèn tabe ŷ vočy!”: dyk hto ž napisaŷ Pínskuŷ šláhtu?*, “Naša gístoryá” 2019, № 5, s. 41–45 [Ільин А., *“Хрэн табе ў вочы!”: дык хто ж напісаў Пінскую шляхту?*, “Наша гісторыя” 2019, № 5, с. 41–45].
- Jelski A., *Słówko o materyałach służących do badań gwary, etnografii i literatury białoruskiej*, „Chwila” 1886, nr 21.
- К–а, *Zalèty: Opèrètka Vínscuka Dunína-Marcínkeviča*, “Naša Níva” 1915, № 5 (6 lút.) [К–а, *ЗАЛЁТЫ: Опэратка Вінцука Дуніна-Марцінкевіча*, “Наша Ніва” 1915, № 5 (6 лют.)].
- Kisälëŷ G., *Nekralog u “Kraiu” [u:] Pačynal’niki: Z gístoryka-lítaraturnyh matèryálaŷ XIX st.*, uklad. G. Kisälëŷ, 2-e vyd., Mínsk 2003 [Кісялёў Г., *Некралог у “Крайі” [у:] Пачынальнікі: З гісторыка-літаратурных матэрыялаў XIX ст.*, уклад. Г. Кісялёў, 2-е выд., Мінск 2003].
- Kisälëŷ G., *Pínskaâ šláhta V. Dunína-Marcínkeviča: prablemy tèkstalogii i atrybucyŷ*, “Acta Albaruthenica” 2008, t. 8, s. 98–112 [Кісялёў Г., *Пінская шляхта В. Дуніна-Марцінкевіча: праблемы тэксталогіі і атрыбуцыі*, “Acta Albaruthenica” 2008, t. 8, s. 98–112].
- Kisälëŷ G., *Spasciğaučy Dunína-Marcínkeviča: Sproba navukovaj sistèmatyzacyŷ dakumentaŷ i matèryálaŷ*, Mínsk 1988 [Кісялёў Г., *Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча: Спраба навучовай сістэматызацыі дакументаў і матэрыялаў*, Мінск 1988].
- Kisälëŷ G., *Žyŷi-byŷi klasiki: Hto napisaŷ raèmy Èneida navavarat i Taras na Parhase*, Mínsk 2005 [Кісялёў Г., *Жылі-былі класікі: Хто напісаў паэмы ЭНЕІДА НАВАВАРАТ і ТАРАС НА ПАРНАСЕ*, Мінск 2005].
- Ksànevíč Â., *Belaruskaâ Knigarnâ*, “Zvon” 1919, № 9 (12 ver.) [Ксяневіч Я., *Беларуская Кнігарня*, “Звон” 1919, № 9 (12 вер.)].
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas, LVIA, f. 1135, ap. 10, b. 219, l. 30–46.
- Магнач Т., *Dunín-Marcínkevič Vincènt: Biblìâgrafìâ [u:] Belaruskìâ pis’menniki: Bìâbiblìâgrafìčny sloŷnik u 6 tamah*, t. 2, Mínsk 1993, s. 409–415 [Махнач Т., *Дунін-Марцінкевіч Вінцэнт: Бібліяграфія [у:] Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік у 6 тамах*, т. 2, Мінск 1993, с. 409–415].
- Marcínkevič V. (Naum Prygavorok), *Pínskaâ šláhta: Fars-vodèvil’ u 1-j dzei*, “Vol’naâ Belarus” 1918, № 30–31 (3 ver., 15 ver.) [Марцінкевіч В. (Наум

- Прыгаворка), *Пінская шляхта: Фарс-водэвіль у 1-й дзеі*, “Вольная Беларусь” 1918, № 30–31 (3 вер., 15 вер.).
- Mečkovskaâ N., *Vincent Dunin-Marcinkevič ne byl avtorom vodevilâ Pinskaâ šlah̃ta*, “Wiener Slawistischer almanach” 2000, band 46, s. 225–238 [Мечковская Н., *Винцент Дунин-Марцінкевіч не был автором водевиля Пінская шляхта*, “Wiener Slawistischer almanach” 2000, band 46, s. 225–238].
- Misko S., *Peršyâ belaruskîâ apavâdannî*, “Litaratura i mastactva” 1965, № 42 (25 maâ) [Міско С., *Першыя беларускія апавяданні*, “Літаратура і мастацтва” 1965, № 42 (25 мая)].
- Račynal’nikî: Z gîstoryka-litaraturnyh matèryâlaŭ XIX st., układ. G. Kiśalëŭ*, Minsk 1977 [Пачынальнікі: З гісторыка-літаратурных матэрыялаў XIX ст., уклад. Г. Кісялёў, Мінск 1977].
- Ramâtnaâ kniŭka Minskoj gubernii na 1890 god: Izdanie Minskago gubernskago statističeskago komiteta, Minsk” 1889* [Памятная книжка Мінскай губерніі на 1890 годъ: Изданіе Мінскаго губернскаго статистическаго комитета, Мінскъ 1889].
- Prugavorka N. (Vincuk Dunin-Marcinkevič), *Zalëty: S’mâhotnaâ štuka u 3-h dzeâh*, “Vol’naâ Belarus” 1918, № 10–12 (24 sak., 31 sak., 7 kras.) [Прыгаворка Н. (Вінцук Дунін-Марцінкевіч), *Залётты: Сьмяхотная штука у 3-х дзеях*, “Вольная Беларусь” 1918, № 10–12 (24 сак., 31 сак., 7 крас.)].
- Prugavorka N. (Vincuk Dunin-Marcinkevič), *Zalëty: S’mâhotnaâ štuka u 3-h dzeâh* [u:] *Zbornik scëničnyh tvoraŭ, sšytak 1: Kamëdyi i vadëvili*, Minsk 1918, s. 77–113 [Прыгаворка Н. (Вінцук Дунін-Марцінкевіч), *Залётты: Сьмяхотная штука у 3-х дзеях* [у:] *Зборнік сцэнічных твораў, сшытак 1: Камэдыі і вадэвілі*, Менск 1918, с. 77–113].
- Prof. M. Daunar-Zapol’ski, *K pytanñu ab najmennî dzârŭaunyh ustanovau*, “Vol’naâ Belarus” 1918, № 19 (26 maâ) [Проф. М. Даунар-Запольскі, *К пытанняю аб найменні дзяржаўных устаноўау*, “Вольная Беларусь” 1918, № 19 (26 мая)].
- Rospusk Menskaj Garadskoj Dumy*, “Vol’naâ Belarus” 1918, № 20–21 (9 čërv.) [Роспуск Менскай Гарадскай Думы, “Вольная Беларусь” 1918, № 20–21 (9 чэрв.)].
- Semânoviç A., *Peragortvaŭčy staryâ vydannî*, “Belarus” 1965, № 4 [Семяновіч А., *Перагортваўчы старыя выданні*, “Беларусь” 1965, № 4].
- Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego* [online] <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/bazgranina> [dostęp: 25.02.2022].
- Vincënt Dunin-Marcinkevič: Fotaal’bom*, układ. i aŭtar tëkstu F. Åstrab, Minsk 2008 [Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч: *Фотаальбом*, уклад. і аўтар тэксту Ф. Ястраб, Мінск 2008].

SUMMARY

MANUSCRIPTS OF THE PINSK NOBILITY

Vincent Dunin-Marcinkievič's „Pinsk Nobility” has not only been repeatedly interpreted by literary critics, but also unundergone historical and textological analyses. However, a number of points still remain unclear: both in the reading and interpretation of individual expressions, and in the description of the circumstances of its origins, as well as the functioning of the text for half a century (1866–1918). Hopefully we have been able to fill in some of those blind spots.

Keywords: „Pinsk Nobility”, manuscript, original, attribution, first publication.